

עומקא דפרשה

- יסוד ההודאה
- שער הציון
- תגובות

- ההודאה בביכורים
- יסדר שבחו
- השיר והשבח

פר' כי תבא - בענייני שבח והודאה

בס"ד ערש"ק כ"א אלול תשפ"ב
שנה ט"ו

יסדר שבחו ואח"כ יתפלל

הרב יצחק ליסיצין

ברכות לב א' דרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. פרש"י (ע"ז ז): יסדר אדם שבחו של הקב"ה, שלש ברכות ראשונות וכו' ואח"כ בשאר ברכות יש דברי תחנה ותפלה. וכן ברמב"ם פ"א מתפלה ה"ב וה"ד נראה שבתפלת י"ח מקיימים דינו של ר' שמלאי. ובפ"ל הרוקח עהפ"ס (ואתחנן ג כד) אתה החילות, כתב אתה חונן לאדם דעת, יסדיר אדם שבחו ואח"כ יתפלל. ופירש הגר"ק ז"ל נראה דר"ל כמו שמסדיר שבח ואומר אתה חונן לפני שמבקש חננו מאתך. ע"כ. שלא רק בג' ברכות ראשונות מסדר שבחו, ובאמצעיות מתפלל. אלא גם את האמצעיות עצמם פותח בסידור שבחו.

וראיתי מי שהקשה על הטור (ס' נא) שכתב שמפני דברי ר' שמלאי אלו תקנו לומר תהלה לדוד ופסד"ז קודם תפלה וקבעו ברכת ברוך שאמר לפנייהם וישתבח לאחריהם. וק' הא מתקיים שפיר בשמו"ע (לקראת שבת ואתחנן עז). ויש להעיר שקשוייתו היא רק לפי הב"ח שם שפירש שמפני שר' שמלאי לימדנו "דחייב" אדם לסדר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל שמו"ע, לכך תקנו ברכות על פסד"ז. אבל לו"ד היה נלע"ד לפרש כונת הטור דמפני שאמרו (שבת קיח): יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום והכוונה לפסד"ז. ותו אמרו (לעיל ד): כל האומר תהלה לדוד בכל יום וכו'. לכן תקינו לומר מתהל"ד עד כל הנשמה תהלל קה, וברכה לפנייהם וברכה לאחריהם. ומה שתקנו כל זה לפני התפלה דוקא ולא אחריה, הוא מפני שא"ר שמלאי שייסדר שבחו ואח"כ יתפלל.

וגם לפי הב"ח י"ל דודאי בשמו"ע גופא מקיימים דברי ר' שמלאי בג' ברכות ראשונות, אבל אפשר להרחיב את קיום החיוב לסדר שבחו לפני התפילה. והכי קאמר דמהך דשבת ודלעיל לא שמענו שיש חיוב כלל לומר שבחים לקב"ה כל יום, אלא שיש קיבול שר גדול לעוה"ב באמירת מזמורים אלו. ולא היה מקום לתקן ברכות על אמירתם. ורק מפני שר' שמלאי לימדנו שיש חיוב לסדר שבחו של מקום לפני התפלה, וכשאומרים מזמורים אלו לפני התפלה, מקיימים גם בהם את אותו חיוב, לכך אפשר היה לתקן עליהם ברכות. אבל הב"ח גופיה אין דעתו כדכתבתי לפירושו, כי הוא כתב דמד'ר' שמלאי שמענו דחייב אדם לסדר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל "שמונה עשרה". נקט להדיא דר' שמלאי מחייב סידור שבח לפני תחילת י"ח.

ואכתי נלע"ד עפ"מ שכתבתי, שהוא דין כללי שהרוצה להוסיף סידור שבח, יקדימהו לבקשות. והרוצה להוסיף בקשות יאמרם אחרי סידור השבח. ולכך כל הלבוש (ס"ו א) (והובא במ"ב ו' סק"ח) שהרוצה לומר תהלים בתורת שירות ותשבחות של דוד טוב שיאמרם קודם התפלה, שכן אר"ל לעולם יסדר אדם שבחו וכו'. ומש"כ במ"ב (תקפא ג) שאומרים באלול תהלים אחר התפלה, אולי כי הוא בדרך תחנונים. ועפ"מ מי שמאריך בתפלתו ואין לו שהות לומר בכו"ה והוא רחום קודם קה"ת, מוטב שיאמרוהו אחר קה"ת מלאומרו קודם התפלה, כדי להקדים סידור שבחו לפני התחינות. ועפ"מ העיר הר"א לינטופ שהמאחר לסליחות לא ידלג אמירת אשרי, שהיא סידור שבחו לפני הבקשות, וכל' הלבוש (תקפא א) "שמתיחל החזן אשרי שבו מתחיל לעולם מפני שהוא תהלה ושבח גדול להשי"י". ומש"כ "החזן" הוא כי מנהגם היה שרק החזן אומר הכל, כדממשיך על החזן "ואח"כ אומר סליחות ותחנונים", ומנהגנו שכל הקהל אומרים הכל. אך גם הפסוקים שבשומע תפלה הם סידור שבחיו, ויל"ע.

והנה בהקדמת ספר שערים בתפלה להגרש"ד פינקוס ז"ל חידש דאע"ג שג' ראשונות הם סידור שבחו ורק אח"כ יתפלל, מ"מ יתכן מקרים מסויימים שהחולה זקוק דוקא לתפילה באמירת "ורופא חולים" בברכת גבורות, שמתוך הכרה עד כמה מרבה הקב"ה לרפא חולי עמו וכל בשר, יתחנן במחשבתו לפני הקב"ה מתוך בטחון שודאי בחסד הזה יכלל גם חולה פלוני. עכ"ד. ולפמשנ"ת שגם פסוד"ז הם סידור שבחו "לפני" התפלה, כבר מצינו את חידושו בקיצור שו"ע (יד ב) שכתב שבפסוק פותח את ידך וגו' יתפלל במחשבתו על מזונותיו ועל מזונות כל ישראל. ועי' רש"י

המשך בעמ' 4

שירת הלויים וההודאה בהנאת ביכורים

הרב יוסף שיין

במס' ביכורים פ"ג מ"ד וז"ל הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי ע"כ.

יל"ע אי שרו רק פסוק זה א"ד שרו כל המזמור, ואבאר שני הצדדים דהיינו מפשטות לשון המשנה ה' נראה ששרו רק הפסוק הזה אמנם מצאנו שהתנא מביא רק פסוק אחד ע"פ שכוונתו לכל המזמור שהרי במס' תמיד פ"ז מ"ד תנן השיר שהיו הלויים אומרים במקדש וכו' (ושם ודאי הכוונה לכל המזמור כמו שמוכח במס' ערכין דף י"א: ע"ש) וא"כ י"ל דה"ה הכא הביא התנא רק פסוק זה אבל כוונתו לכל המזמור אלא שיש לחלק שהתם הביאו מכל מזמור המילות הראשונות המיוחדות לאותו מזמור, למשל יש הרבה מזמורים המתחילים בתיבות לדוד מזמור ולכן תנא התנא ביום הראשון לה' הארץ וכו' שאין עוד מזמור עם הפסוק הזה ולפ"ז י"ל שאילו היתה כוונת התנא לכל המזמור א"כ היה לו להביא הפסוק הראשון מזמור שיר חנוכת וגו' שגם אין עוד פסוק כזה ומזה שהתנא נקט הפסוק השני יש לדייק שכוונתו רק לאותו פסוק וצ"ע.

עוד יל"ע מה השייכות בין מזמור זו או פסוק זה להבאת ביכורים [ועי' משנה ראשונה] וגם על הצד שאמרו כל המזמור למה באמת נקט התנא פסוק זה ולא הפסוק הראשון כנ"ל ואולי רצה התנא לרמוז בזה שמשום פסוק זה שרו לכל המזמור.

והנראה לומר בזה שהרי אמרו חז"ל במס' שבת דף לא. וז"ל אר"ל מ"ד והי' אמונת עיתך חוסן ישועות חכמה ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים וכו' ע"כ וביארו שם תוס' בד"ה אמונת בשם הירושלמי וז"ל שמאמין בחי העולמים וזרע ע"כ וביאור הדברים הוא שחלוק אומנות עובד האדמה משאר אומנויות שבעולם, שבמסחר אחר למשל אדם קונה סחורה במקום זה בזול ומוכרו במקום אחר ביוקר וכל מיילי מיטב הוא ואי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי (כדאי' במס' ב"ק דף ז): נמצא שאין צורך לבעל מסחר זה שיהא לו אמונה מיוחדת משום שאינו מסכן ממונו משא"כ בעובד אדמה כשנותן זרעו בקרקע, הזרע נתקלקל ונעשה עני גמור ולולי שהקב"ה עושה לו נס יאבד כל הונו ולכן צריך אמונה מיוחדת לעבודת הזרעים. והנה בין הזמן שנתקלקל הזרע לצמיחת התבואה בעל הזרעים עני גמור ובאותו עת יכולים המקטרגים לטעון שאינו ראוי לנס ושב ואל תעשה עדיף וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר צא ט) וא"כ כשהקב"ה עוה לו נס וצדיק באמונתו יחיה ולא נותן למקטרגים לעכב ראוי שישיר ארוממך ה' כי דלתני, שע"ז שנתקלקל הזרע צומח התבואה כידוע, ולא שמחת אויבי לי, ולא נתת להאויבים עיניך לעכב ולפ"ז א"ש השייכות פסוק זה למביא ביכורים.

הנה ידוע קושיית המפרשים שהמזמור נאמר על חנוכת הבית ובכל זאת לא נמצא בכל המזמור רמז להודאה על חנוכת הבית או על הבית עצמו (עי' רד"ק, מלבי"ם ועוד). ובהסבר הדברים ב"י מו"ר מרן רה"י הגר"א גורביץ שליט"א בס' וענפיה ארזי אל פר' בשלח בשם הגאון ר' איסר זלמן זצ"ל בהוספת נופך משלו וז"ל שאף שבדאי בזמן שדהע"ה נתרפא מחליו היה לבו מלא הודאה לה', אבל הודאתו היתה רק ע"ז שנתרפא, וכבר שב לאיתנו ולבריאתו, ושוב חייו עלי אדמות לחיי עבודת ה', וכו', אמנם עדיין לא ידע אז יזכה לדבר כזה גדול כמו להניח היסוד לביהמ"ק, וכששוב הניח היסוד לבנין ביהמ"ק נראה כמה היה נאבד לו אילו לא נתרפא, ראה עצמו מחוייב לשיר עוד פעם שיר הודאה לה' על רפואתו, שממנה ועל ידה הגיע למה שהגיע, מפני שבשירתו והודאתו דאז, לא יצא יד"ח, כיון שבזמן רופאתו לא הבין גדול זכותו ברפואתו, ועד כמה הוא מחוייב בהודאה לה'. עכ"ל והנה באמת יסוד זו כבר גילתה לנו התורה בפרשת ביכורים שכשבה הודות על תבואתו מתחיל בארמי אוב אבי וגו' וי"ל הביאור בזה כמש"נ שכשהביאו הקב"ה לטובה זו צריך להודות על כל העבר שלולי אותן ניסים לא היה מגיע לטובה זו וההודאה שנתן אז לא היתה על טובה זו כיון שלא ידע שיבא ולכן מאוד מובן למה הלויים שרים מזמור זה בשעת הבאת הביכורים לעורר המביא הביכורים לתת שבח והודאה על כל הניסים הפרטיים שעשה השי"ת עמו עד הביאו עד הלום.

יסוד ההודאה ומהותה

הרב יהודה יצחקי

ידועים דברי הפחד יצחק (חנוכה מאמר ב' פרק ב') שבלשון הקודש יש למילה "הודאה" שתי משמעויות שאינם קשורות זל"ז שהזדמנו לפונדק אחד, א. הודאת בעל דין - פירושה הסכמה לדבריו של הצד השני, ב. הודאה על העבר - פירושה הבעת החזקת טובה על מעשה חסד, והוסיף לבאר, "הסברת השיטות הזה היא, כי בתכונת נפשו של אדם טמונה היא השאיפה להיות סמוכה על שולחן עצמה, מבלי להזדקק לעזרתו של הזולת, ובשעה שאדם מביע את הכרת טובתו לחברו ונותן לו תודה, באותה שעה יש כאן הודאת בעל דין כי בפעם הזאת אמנם לא עלתה בידו והיה עליו להשתמש בטובתו של חברו", [א.ה. וכן הוא ברש"י (סוכה מ"ה ב' ד"ה ולך) בפירוש מודים דרבנן "מודים לאו לשון הוד, אלא לשון תודה, שאנו מודים בו ולא כופרים"], והיינו שבכל פעם שאומר תודה כלולים בזה ב' המשמעויות.

ויש להתבונן, מהו העיקר והתכלית שבהודאה, האם העיקר הוא המשמעות הראשונה שמסכים ומכיר בטובה שקיבל, והמשמעות השניה רק מאלימה ומחזקת את אותה ההכרה, שכפי מה שמרבה להודות כך ניכרת ההסכמה על הטובה שקיבל, או שהמשמעות השניה היא העיקר שהיא הודאה על העבר והחזקת טובה, ורק שכמה שיכיר יותר ויודה יותר על כך שקיבל טובה, באותה מדה תגדל גם ההודאה והחזקת הטובה.

ונראה שהדבר תלוי אם ההודאה היא כלפי חברו או הודאה למקום, כלפי חברו העיקר הוא להחזיק ולהחזיר לו טובה, שכן נותנת הסברה להשיב לו כגמולו הטוב, אבל כלפי הקב"ה לא שייך לתת ולהחזיר טובה, אלא שחפץ הוא יתברך שנודה לו כדי שחזק בעצמנו את ההכרה שכל הטובות הם ממנו המשגיח עלינו בכל עת.

זוהי החשיבות הגדולה להודות לה' בכל רגע, שעל ידי כך אנו מחזקים בעצמנו את ההכרה שאנו תלויים בו יתברך, וכל רגע ורגע בחיינו הוא מתנת חינם, שזוהי תכלית כל עבודתנו להרגיש קרובים ותלויים בקב"ה, ושעל כך תקנו לנו חכמים הודאות מרובות בסדר היום, מיד כשקם משנתו אומר מודה אני וכו', בתפילה - מודים אנחנו לך, בברכת המזון - נודה לך ועוד ועוד.

ואם כנים הדברים, תתיישב בזה תמיהה גדולה בנוסח הברכה "הגומל לחייבים טובות", שהלא כל ענין הברכה הוא להודות ולשבח לה' על ההצלה וכל הטוב שקיבל ממנו יתברך ברוב חסדו, וא"כ למה תיקנו במטבע הברכה לומר "לחייבים", מה הענין להזכיר את חובת עצמו בזמן ההודאה.

והמקובל לבאר, שהן אמת שענין הברכה הוא רק להודות, אלא שכפי גודל ההכרה בכך שלא היה ראוי לאותה הטובה כך תגדל ההודאה, וכמו שפירש הב"י את נוסח הברכה והובא במ"ב (סימן רי"ט סק"ד) "פירוש, אפילו לאותם שהם חייבים עכ"ז גומל להם טובות, וגם אני אע"פ שאיני הגון עכ"ז גמלני בכל טוב", והיינו כשמזכיר את חובתו שמצד מעשיו אינו הגון ואינו ראוי לקבל טובה, ועם כל זה גמלו ה' יתברך כל טוב, עי"ז גודלת ההודאה וניכרת הטובה הרבה יותר.

ולדברינו יובן היטב באופן אחר, שזוהי כל תכלית ההודאה להחזיר בעצמנו את הידיעה וההכרה כי הוא הנותן לנו חיים ומצילנו בכל רגע, ובודאי שלא בזכות עצמנו שררי גומל הוא טובות גם לאותם שהם חייבים ואינם ראויים לכך כלל, ומשום כך תיקנו חז"ל להזכיר "לחייבים" בזמן ההודאה.

»

לא עשיתי צדקה, א"ל האכסנאי, אלך כעת ויעשה צדקה, א"ל מה"מ שזה כבר מאוחר שהגיע זמנך למות, א"ל אותו אכסנאי למה"מ **לכל הפחות תמתין לי עד שאלך לספר בשבחיו של מקום על מה שעשה עימי**, אמר לו מלאך המוות **מאחר שאתה מבקש לספר בשבחיו של מקום, יוסיפו שנותיך, לקיים מה שנאמר והלך לפניך צדק**, (שגם המספר בשבחיו של מקום הוא בגדר צדקה) ומסיים המדרש שם, חברו שלא עשה צדקה אלא לעני אחד והוסיפו לו חמישים שנה, **העושה צדקה בכל יום ויום ובכל שעה ושעה, עאכ"ו שיזכה לאריכות ימים ושנים לקיים מה שנא' והלך לפניך צדק** עכ"ד. ולפי דרכנו למדנו על גודל כח שיר ושבחה והודיה להשי"ת, שבזכות זה זוכה לאריכות ימים ושנים.

ויה"ר שנתחזק בענין חשוב זה שתמיד נודה ונשבח להשי"ת על כל טובותיו וחסדיו עמנו כל הימים וממילא נזכה גם בעולם הזה לסייעתא דשמיא תמידית והצלחה בכל הענינים כל הימים ואריכות ימים ושנים טובות לעבודת השי"ת אכ"ר.

להצלחת ולרפואת רבי יוסף שהודה בן שרה הי"ו

ולהצלחת רבי מיכאל רפאל בן ויילוט גילסום ואשתו

ובל משפחתו הי"ו

סוד השיר והשבח להי העולמים

הרב אברהם לוי - ר"כ 'עוד יוסף חי'

מקום איתנו לברר וללבן את מעלת סוד ענין השבח וההודיה להשי"ת, וכבר האריך בזה הגה"צ רבי שמשון פינקוס בנפש שמשון על התפילה (עמ' רי-ריא), שיש לפרסם שמו של השי"ת כאשר עושה עמו חסדים, עליו לפרסם זאת! וזה ענין חשוב מאוד! ויספרו מעשיו ברינה וכו' וירוממוהו בקהל עם (תהלים ק"ז) ולכן הנוסח במזמור לתודה הוא: הוריעו לה' כל הארץ - להודות להשי"ת בקול רם ולפרסם שמו בכל הארץ וכו' - וכשמדברים על השי"ת ומפרסמים את חסדיו, אנו מעבירים לאנשים מסביבנו שמחה בריאות כל דבר טוב ויפה משום שע"י סיפור מעשיו וחסדיו של הבורא יתברך באים **להכרה ואמונה** בהשי"ת ואף לאהבת ה' ודביקות בו- שזה מקור כל הטוב שבעולם. עכ"ד.

והנה לפי האמור יוצא, שיש בענין השבח וההודיה לה' **אמונה והכרה בבורא ית' שהוא נותן לאדם הכל**, והכל בידו, וזה בעצם תיקנו לנו חז"ל הקדושים בתקנת כל **התפילות** וכן בכל ברכות הנהיגין והשבח [ובהמ"ז שעיקרה מדאורייתא] וכן ברכת הגומל וברכת שהחיינו וכל ברכות השבח, שכל אלו באים להודיע לכל באי עולם שאנו מאמינים בהשי"ת ומודים לו על טובותיו שעושה עמנו, וכן מברך ומשבח ומודה להשי"ת גם על הרעה כשם שמודה וברך ומשבח על הטובה, ובזמן המקדש כל זה היה מתפרסם **בקרן תודה** וכן **במצות ביכורים**, כבר כתב בחינוך (מצוה-תרו) בשרשי המצוה, שכל מה שזכה בברכת פירות יבולה הוא בברכת השי"ת שבירך את אדמתו לעשות פירות וזכה להביאם לבית אלוקינו, ולכן ראוי מאוד שיודה לעין כל, שכל מה שזכה, **הוא מאת אדון העולם**, ויספר חסדיו יתברך עליו ועל כל ישראל בעבר עם יעקב אבינו שהצילו מיד לבן הארמי וענין עבודת המצריים בנו, והשי"ת הצילנו מידם **ואחר השבח, מבקש מלפניו יתברך שיתמיד הברכה עליו כל הימים**, ומתוך התעוררות נפשו בשבח ה' יתברך ובטובו וזכה ומתברכת ארצו, ולכן צוה השי"ת על מצוה זו, כי חפץ חסד הוא.

וכבר האריך בענין זה הפלא יועץ (ערך הילול), שראוי להלל את השי"ת על כל הטובה שעושה עמנו, ואע"פ שנמלא פינו בשירות ותשבחות לבורא יתברך, לא נספיק להללו, עכ"פ בלא כלום אי אפשר, **וראוי לכל אדם מעת לעת ומפקידה לפקידה להודות ולהלל את השי"ת, ובפרט כשמספר איזה ענין שעשה והצליח, תפקי יהיה שם שמים שגור בפיו ויאמר: שבח לאל יתברך כי הפליא חסדו עימי ועזרני לעשות כך וכך וכו'**, ובכל מצב יודה להשי"ת ואפילו אם יש לו יסורין, יש לו לשבח השי"ת שזיכהו להיות בכלל אלו אשר יאהב ה' יוכיח - ושאינו בכלל משלם לשונאיו-ושלא ייסרו ביסורין יותר קשים ומרים, כי הוא רחום וגובה חובתו של אדם בטובתו וכו' **ועל אחת כמה וכמה יש לו להודות שהוא מיושבי בית המדרש וחוננו השי"ת חכמה בינה ודעת** וכו' ומסיים הרב שם: במה שאמר חז"ל הקדושים שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, שכרו שעושים לו נס אחר שנא' (תהלים נ-כג) **זובח תודה וכו' אראנו בישע אלוקים**, היש חוץ מתוק מזה, **לכן הודו לה' כי לעולם חסדו**.

ובבפר יסוד ושורש העבודה הגדיל לעשות וביאר את כל מהלך סדר התפילה ובפרט בענין השיר והשבח לחי עולמים, האריך מאוד בשער ג' **השיר פ"ג-פ"ז**, בגודל מעלת השיר והשבח וההודיה להשי"ת, **ובכל אלו הפרקים מבאר הרב כמה יש להלל ולשבח ולהודות לבורא יתברך על כל חסדיו עמנו על על צעד ושעל על העבר ועל ההווה**, ולכן יאמר כל פסוקי דזמרה מהודו עד ישתבח מילה במילה ובכוונה, ויעו"ש בכל מה שהאריך בטוב טעם ודעת, שפתיים ישק!! עכ"ז ראיתי לנכון להעתיק את מה שכתב על אמירת **מזמור לתודה**, שיש לומר מזמור זה בהתלהבות גדולה ובשמחה עצומה מאוד, ומה גם שמבואר במזמור זה שעבודת השי"ת ויתעלה יהיה דוקא **בשמחה** כש"כ עבדו את ה' בשמחה.

וכאן המקום להאיר ולעורר שאין באמירת תודה פטור מכל שאר מצוות התורה, אלא השיר והשבח וההודיה הם **כלים חשובים** בעבודת השי"ת ואינם כתחליף לכל שאר קיום המצוות כמו שטעו כמה אנשים בענין זה, אלא בזכות השבח וההודיה לבורא יתברך זוכה לדברים גדולים מאוד וסייעתא דשמיא בכל הענינים ובמיוחד בעבודת השי"ת, וזוכה לשמירה **ולאריכות ימים ושנים** כמובא בספר **אורחות יושר** (ערך גמ"ח, עמ' יד), בשם מדרש (או"מ ע' שלד) מעשה נורא, באדם אחד שהיה הולך בדרך בסחורה, וראוהו אכסנאי, א"ל רבי ומורי אם רצונך אבוא עמך, א"ל בוא עימי בשלום, הלך עימי, וכשהיו הולכים בדרך פגשו באדם אחד שהיה סומא בשתי עיניו והיה יושב קרוב לעיר, ואותו אדם הוציא סלע אחד ונתן לו, ואמר גם לאכסנאי שהתלווה עמו שגם יתן לבורא סלע אחד, אמר לו האכסנאי איני נותן לו כלום, שאיני מכירו כמו שאתה מכירו וכו' והמשיכו הלאה בדרך ופגשו את מלאך המוות, ואמר להם שהוא מלאך המוות, והם פחדו ונפלו על פניהם, ולראשון שנתן צדקה, א"ל מה"מ והלך לפניך צדק והואיל ועשיתי צדקה תחיה עוד חמישים שנה, ואח"כ אמר מה"מ לאכסנאי שכבר הגיע סופך בידי והגיע יום מיתתך, א"ל מיד האכסנאי, אני וחברי באנו ביחד, והוא חוזר לביתו ואני ימות כאן, א"ל מה"מ הוא עשה צדקה, וצדקה מצילה ממות אבל אתה

שער הליון

חיוב הודאה - מיוחד או תמיד

כ' הרשב"א (בחי' ההגדות ברכות ז'): "כי ההודאה תבוא מצד קבלת ריבוי החסד, וכמו שאמר דוד הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". והראב"ן (הו"ד לעיל) כ' הודאה היא על חסד לפנים משורת הדין וכ' שם דמשו"כ אמר דוד הודו לה', כיון שבא מרות ונעשה לו נס לפנים משוה"ד שנעשה מלך, להכי תקן לומר הודו.

ועי' בסידור הרוקח (טז) על מזמור לתודה, שאמירת הודאה היא כאשר אדם היה בצרה וקרא לה' ונענה, והביא כדוגמא את הפס' הפעם אודה את ה'.

אך השבלי הלקט (סי' כח) כתב **חייב הוא האדם להודות ולשבח לאלקיו בכל רגע**, כי חסדו עמו בכל חלקי הרגע שיחיינו ויתענג בהרגשות, רק בעבור היות האדם מתעסק בעסקי העולם, הושם לו זמן שיתפלל בו והם עיתים ידועות ערב ובקר וצהריים...

והאריך בזה התורת חיים (ב"ק טז), שעצם חיוב ההודאה הוא תמידי, שהרי הקב"ה עושה חסד עם כל אדם בכל רגע אלא שאין בעל הנס מכיר בניסיו וסבור שעולם כמנהגו נוהג ואינו מרגיש שכל פסיעה וכל תנועה וכל נשימה הוא ממנו ית"ש. **והיה מן הראוי שיודה האדם ויברך בכל עת** ובכל רגע על כל פסיעה ותנועה ונשימה. וכל מי שאינו חושב כך בכל רגע שהכל מאתו יתברך הרי"ז ככופר בו ח"ו. אלא כיון שהוא מן הנמנע שיעמוד אדם מן הבקר ועד הערב ויתן שבח והודאה על כל נשימה ותנועה, לכן יסדו אנשי כנה"ג לומר בתפילות ערב ובקר וצהריים ברכת הודאה כדי שילכול אדם בהודאה אחת את כל הנשימות וחסדים ונפלאות שעמו בכל רגע **ויוצא ידי חובת כולן בבת אחת בהודאה אחת**. (עכ"פ ד').

כריעה בהודאה

בגמ' ברכות (לד סע"א) אלו ברכות שאדם שוחה בהם... בהודאה תחילה וסוף. ועי' במאירי (ברכות לד.) דהדין שצריך לשחות "בא להודיע שצריך אדם לעורר עצמו בכונה יתירה במקומות, והוא שאמרו שצריך לשחות בברכה ראשונה תחילה וסוף ובברכת הודאה תחילה וסוף".

ואי' בב"ק (טז), שמי שאינו כורע במודים, נעשה שדרו נחש לאחר שבע שנים. (וגי' הטור שבעים שנה). וכל התוס' (טז: ד"ה והוא) שהוא מדה כנגד מדה, כיון שמצוה לכרוע ולזקוף כנחש כמ"ש בברכות (יב: עי"ש ברש"י ד"ה כחויא). וביאר המהרש"א **דענין הכריעה לפני ה' היא הכנעה** והשפלה היפך מעשה הנחש כדאי' בסוטה (ט:), עי"ש דגם הכריעה וגם הזקיפה הן בהכנעה.

וכע"ז כתב הלבוש בדיני מודים (סי' קכא), "ושוחה כדי להכניע לפניו יתברך עי' הודאה". ועי' בפר"ח (ק"ג, ד) מ"ש מהזהרה.

ובתורת חיים (ב"ק טז) כ' שתיקנו לשחות בברכת מודים כמנהג בשר ודם המודה לחבירו דבר הוא שוחה ומנענע לו בראשו, וכדאשכחן בר' ישמעאל כשאמר ליה ברכני נענע לו בראשו ופירש"י כמודה בדבר, ולכן **בכל מקום הודאה מצייני השתחואה** כמ"ש "אשתחוא אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך", ובדניאל "ברך על ברכוהי מצלא ומודא", וכן במקדש על כל הודיה השתחיה. "שכל העומד בקומה זקופה ככופר בדבר הוא ואין הודאתו הודאה כדאשכחן בדתן ואבירם שכפרו בתורת משה כתיב בהו יצאו נצבים בקומה זקופה".

דרך ההודאה

כ' האבודרהם (שמו"ע) וז"ל וכשיגיע ש"ץ למודים וכורע, כל העם שוחין ואומרים הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים, **שאיין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו אדוני אתה עי' שליח**, אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים, ואם יקבל עי' שליח אינה קבלה גמורה שיוכל להכחיש ולומר לא שלחתיו.

ועי' במכתם בברכות (לח.) דפי' בדרך זו מ"ש בגמ' תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו, מכיון שאינו ראוי לעשות שלוחין לברך בשבילו לה', "ויותר נאה לבעל הבית שיברך הוא בעצמו ויתן שבח והודאה לשם יתברך שהספיק בידו מזונות בניו ובני ביתו".

ומעלת ההודאה היא **ברבים** כמבואר בברכות (נד:): לגבי ברכת הגומל דיפינן ממ"ש (תהלים קז) יודו לה' חסדו, אמר אביי שצריך לאודווי קמי עשרה דכתיב (שם) "וירוממוהו בקהל עם". [ועי' בתוס' שם דמשו"כ נהגו לברך אחר שקורא בתורה]. וכל הטור (רי"ט) דהוא דין רק לתחילה, אך הב"י כ' דהוא **לעיקובא**, ולכן פסק בשו"ע שאם בירך שלא ברבים צריך לחזור ולברך בפני עשרה בלא שם ומלכות.

והוא דין גם בקרבן תודה, כמ"ש כ' בהעמק דבר (ויקרא ז, ג) דתכלית תודה שבא על הנס כדי לספר חסדי ה' שגמל עליו, ולכן צריך להביא ארבעים לחמים ולאכול אותם בו ביום, "כדי שיהיה מרבה ריעים לסעודה אחת ביום ההקרבה, **ויהיה סיפור הנס לפני רוב אנשים**".

כ' בסידור הרוקח (סב) כשיאמר מודים יכוון בכל כוחו לעבוד ביראה לשם, וימשוך מ' מודים אנחנו לך **כי ההודאה אין לה שיעור**.

שער הליון

מצות שבח והודאה

כתב הרמב"ם בסהמ"צ (מצות מקרא ביכורים) המצוה הקל"ב היא שציונו לספר טובותיו אשר הטיב לנו והציל אותנו ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצרים וענותם אותנו, **ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה** כשיביא הביכורים. והוא אמרו יתעלה (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלקיך וכו'.

והמהרש"א ביאר את השמחה המיוחדת בהעלאת הביכורים, כדתנן בביכורים פ"ג, וכתב (בח"א ביכורים, נד' בסוף חי' ברכות) דמפקינן דבעי במצוה זו שמחה מדכתיב בה **ושמחת בכל הטוב**, וזו המצוה הראשונה ממתנת אר"י לאבותינו יש לנו **ליתן בה שבח ושירה להקב"ה** על קיום שבועתו לאבותינו.

כתב רבינו יונה (ש"ג יז) בין המעלות העליונות שנמסרו **במצות עשה**, "מעלות זכרון חסדיו והתבונן בהם, שנאמר וזכרת את כל הדרך, ונאמר... ודוד אמר ויתבוננו חסדי ה'...". והביאו החרדים (פ"ט כג) וכו' ומזה נלמוד ק"ו, שכ"א חייב לזכור החסדים שעושה עמנו תמיד לכלל ישראל, וכן החסדים שגמלו ה"ת מעת שיצרו בבטן אמו.

ומפורסמים דברי הרמב"ן בס"פ בא (יג, טז) "שאיין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחוננים מלבד שידע האדם **ויודה לאלהיו שבראו**, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו **לאל שבראם והמצאים** ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנתנו". וכך אי' בילקו"ש משלי (טז) "כל פועל ה' למענהו - **לקלוסו**, שנאמר ענו לה' בתודה". [ועצם חיוב עבודת ה' הוא מצד הכרת הטוב, כמו שהאריך החוה"ל בשער עבודת האלקים פ"ג ובפתיחה].

מהות הודאה

רבינו בחיי כתב בפס' הפעם אודה את ה', "הוא השם הראשון שבי"ג מדות היא **מדת התשובה** ולכן נרמז השם הזה בשמו כי הודה **ולא בוש** וגרם לראובן שיודה".

וכע"ז כ' הר"י ב"ר יקר (בפ"י מודים אנתנו לך) כ' כי ההודאה **יודי היא**, שמודה על הטובה שעשה לו הקב"ה. וכ"כ המהרש"א (מגילה יח.) דלכן נסמכה הודאה לעבודה, דהיא כוידוי על הקרבן.

והריב"ז שם ביאר שחלוקה ההודאה שקודם קבלת פרס שהיא ודאי לשון יודי, לבין הודאה שאחרי הקבלה שהיא **השתחואה**, עי"ש. ועי' מאירי בברכות (לד:): שכתב שכל הודאה של הלל או של ברכה הוא לשון **הודאה**, אבל מודים שבתפילה הוא לשון **השתחואה**, וראייתו מהפס' בשמואל (ב' טז, ד) "ויאמר ציבא השתחיתיי אמצא חן בעיני אדוני המלך", [על שנתן לו את השדה]. וכ"כ האבודרהם (שחרית) בשם המנהיג (נ) **ש' מודים' פירושו משתחיים**.

ובהמשך דבריו כ' הר"י בר יקר שיש גם קבלת אלקות בלשון הודאה. וביאור הענין עפ"י המהר"ל (נתיב גמ"ח ספ"ד) שכ' בענין קרבן תודה, שכאשר השי"ת עושה לו נס, "מורה כי הוא יתברך אחד בעולמו ומפני שהוא אחד עושה בעולמו מה שהוא רוצה ויכול על הכל". ומבואר שהודאה על הטובה היא גופא הודאה בייחודו וכוחו ית"ש.

ועי' סוכה (מה:): על האמירה במקדש **לי-ה אנחנו מודים** שכ' רש"י (ד"ה ולך) מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה **שאנו מודים בו** ולא כופרים. וכ"כ הצ"ח (ברכות ז: ד"ה עד שבאתה) שנתנית הודאה לקב"ה על הטובה, מורה שממנו בא הטוב, ובהודאה מודיע את אדנותו של הקב"ה.

שבח והודאה עם תפילה

בלשון הרמב"ם שם לגבי מקרא ביכורים, משמע שהשבח מחובר עם הבקשה להתמדת הברכה. וכן משמעות המשנה (ברכות פ"ט ד) "ונותן הודיה לשעבר וזועק לעתיד לבא", וכ' הרמב"ם בפיה"מ כללו של דבר שיודה לה' על שהטיב לו בעבר ויבקש ממנו שיטיב לו להבא.

וכתב רבינו יונה בשע"ת (שער ד' יב) וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר "אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך" (תהלים נביא), פירוש אודך על הטובה שעשית עמדי, **ובעבור זה אקוה להתמדת טובותיך**, ונאמר "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

וכך פירש הר"י ב"ר יקר בברכת ההודאה בשמו"ע, "מודים אנחנו לך בהשתחואה על החסד שאתה עושה לנו, ומודים אנחנו לך על אלקותך שאתה ה' אלקינו, **ועל כן נאה לך כשתשמע לקול תחנוני** כשהתחננתי לך".

ויתכן שחלק מהשבח הוא הבקשה לעתיד, וכעין שכ' הראשונים (עי' רא"ש ברכות פ"ה כא ושב"ל כח) על הזכרת **"זכרנו לחיים"** ו"מי כמוך" בג' ראשונות שהן ברכות השבח ואמרינן בגמ' שלא ישאל בהן צרכיו, שבצרכי רבים שרי **"דשבח וכבוד הוא לרב שהרבים צריכין לו"**. ויש לפרש בזה את מקום פס' **אנא ה' הושיעה נא** בסוף ההלל. [ולפ"ז מ"ש בגמ' (ברכות לב.) לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, הוא דין לא רק בתפילה, אלא גם בצורת השבח].

אך בחוה"ל (עבודת האלקים פ"ו) משמע דאינה מדה ראויה להודות כדי לבקש שהטוב ימשיך ויתווסף, כיון שההודאה מחוייבת מצד עצם מציאות הנברא, עי"ש.

יסדר שבחו ואח"כ יתפלל

ברכה (לגב) פתח תחלה בשבחו של מקום ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל, וכל זה דרך ריצוי הוא כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה.

ב) בכס"מ (פ"א מתפלה ה"ב) כתב דמכאן למד הרמב"ם שאמנם אין מטבע קבוע לקיום מצות תפילה מה"ת, אבל מדאורייתא מצוה לסדר שבחו של הקב"ה ואח"כ לבקש. והוא (בספר שיח תפלה עמ' רסד) בשם הגר"ח הלוי ז"ל. דנפק"מ לאותן נשים שיוצאות יד"ח תפלה דאורייתא באמירת איזה בקשה בשחרית (מ"ב קו ד), שצריכות להקדים שבח לבקשה. ולומר אחריהם הודאה. [והגרמ"מ קארפ שליט"א הציע שתאמרנה מזמור שיר חנוכה, שפותח בשבח, ארוממך ה' וגו', ואח"כ בקשה "שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לי", ומסיים בהודאה. ולענ"ד עדיף לצאת בהמעביר שינה כמש"כ בהליכות בת ישראל בשם הגר"י קמינצקי ז"ל, כי יש חיוב לאומרו, משא"כ מזמור שיר]. וכן לגבי מה שצייד הרמב"ן בסה"מ דאפשר שיש מדאורייתא חובת תפלה בעת צרה, צריך להקדים שבח. [וכ"כ בספר הצוואה (עמ' נד) בכל שעה שדרוש לו איזה ענין וכו' להתפלל להשי"ת וכו' ומהנכון להקדים תחלה איזה שבח להקב"ה כמו פסוק לך ה' הגדולה וכו' וכדומה, כמשאחז"ל יסדר אדם שבחו וכו']. וכך היה עושה יוסף בכתנחומא (וישב ה) שבכל עת שהיה נכנס לשמש את פוטיפר היה מלחש ואומר "רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני". ואמר לפוטיפר אני מתפלל שאמצא חן בעיניך. וכן מש"ר כשהתפלל קל נא רפא נא לה (בהעלתך יב ג), פירש רבנו בחיי (קרח טז כב) שבאמרו "קל" ספר שבחו של בורא, ואח"כ התפלל בלשון תחנונים. וז"ל הרלב"ג עהפ"ס (שמ"ב כב) מהולל אקרא ה' וגו', "שאסדר שבחיו תחילה כי בזה יתכן שתהיה התפלה נשמעת, כי בסיפור השבחים יושלם לאדם הדביקות עם השי"ת, ואז יתכן שתהיה תפלתו נשמעת מפני דביקות ההשגחה בו". וכך הסדר בבריך שמייה, פותח בשבח ואח"כ בקשות (הארט אחי הרב טובי). ובליל יו"כ, כתב המרדכי (יומא תשכה) שפותח הש"ץ יעלה תחנוניו וכו' ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלה של שבח יוצרנו, ושוב מתפלל סליחות, כד"ר אלעי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל. עכ"ל. ואולי זה הביאור גם במה שתרגם יונתן את הפסוק (ירמי' בכז) ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו, ומודן קדמי ואמרין רחים עלנא ופרוקנא. הוסיף "ומודן קדמי" שהוא סידור הודאה ושבח לפניו לפני הבקשה. וזש"כ בחוה"ל (אהבת ה' פ"ו) שהטוב שבמנהגים לגבי הבקשה שחיבר, "שיקדים מה שיזדמן מן הזמירות הידועות או זולתם לפניו, ואח"כ יתפלל הבקשה".

לגליון תרפ"א - צער בעלי חיים.

במש"כ הרב אביחי שרעבי להוכיח מהרמב"ם במורה שס"ל צעב"ח דאורייתא, אין מקום להוכחה כלל, לא מבעיא שרבים וטובים כהגר"א והמנחת חינוך מצוה פ והנצי"ב בהרחב דבר (דב' כב) והמרכבת משנה חלמא ועוד ס"ל בפ"ה שיטות בדעת רבינו שצעב"ח לאו דאורייתא, וכן העלה הגאון יהודה דעת ח"ה סי' סה בדעת רבינו ושכ"ה דעת מרן השו"ע עיי"ש. ואחר הכל גם הגר"י קאפח זצ"ל בביאוריו על הרמב"ם בהל' שבת ושבייתת יו"ט ונדרים וברוצח ושמייה"ג שצעב"ח ל"ד והאר"י להוכיח לבאר את הסוגיות לדעת רבינו, ושם כתב במ" פורש כי כל מש"כ רבינו במורה מבלעם אינו אלא רמז ואסמכתא. ועדין י"ל שכן מהי ההוכחה מבלעם שהוא גוי, ושמה הוראת מלאך והוראת שעה היתה, ובכלל דנו אי איכא צעב"ח בבן נח. וראה גם לרמב"ם בפיה"מ ביצה פ"ג מ"ד בבכור שנפל לבור ביו"ט שכ' שהכלל אצלנו שצעב"ח דאורייתא, אולם אין כלל הוכחה כי זה אל"י דר"י ואין הלכה כמותו שם אלא הלכה שם כר"ש ע"ש. נמצא שמה שכתב ליישב לדידיה בהבנת רבינו אינו אלא דוחק, ואין לו עיקר בדברי רבינו שצעב"ח ל"ד. ואחר הכל תמוה בעיני היאך אישמיטתיה מהרמב"ם גופיה שם בהל' רוצח ושה"ן יג, יג: אבל בהמת הגוי ומשאו - אינו חייב להטפל בהן אלא משום איבה. ע"כ. ולדידיה למה רק משום איבה, והיכן אזלא צער בע"ח מדאורייתא ומה שנא מבלעם, אלא בע"כ שצעב"ח ל"ד כאמור והרמב"ם במו"רה ובחיבור חד נינהו. והרמב"ם במורה הוא לטעמא בלבד כשם שכאן בחיבור נתן טעם לעבוד על יצרו הרע האכזרי במדת הרחמנות וגם כלפי גוי שייך ה"ט, אלא הלכה לחוד וטעמא לחוד, ואכמ"ל והבן.

הרב צפניה ערוסי הלוי

בשער הציון מקור לצער בעלי חיים מן התורה, מדברי הרמב"ם (במו"נ ח"ג פרק י"ז) והמדרש הגדול בפרשת בלק (כ"ב, ל"ב), א"ר יוחנן צער בעלי חיים דאורייתא דכתיב על מה הכית את אתנך. ונכתב שם **הקשות** דהלא הכאה זו היתה לצורך האדם, שהכה אותה בכדי שתמשיך ללכת, ובכה"ג אין איסור צעב"ח.

והן אמת כי בקושיא זו כבר עמד בספר חסידים (סי' קנ"ג), דמה טענה יש על בלעם, היה לו להשיב, מה עון יש שהכיתי את אתוני, ואפילו צעב"ח אין כאן, שלא רבצה מחמת משאו, גם כשלחצה רגלה, למה לא היה לו להכות. **אלא** [הטענה עליו, מצד אחר] שהיה לו לחשוב שמה שלא ברצון הקב"ה הוא שאקלם וכו', ע"ש.

והנה, אף שבא לומר שם שהתביעה על בלעם היתה מצד שהיה לו להתבונן מהו רצון ה', מ"מ י"ל דגם לענין איסור צעב"ח, אחר שהיה לו לבלעם להבין שמחמת איזו סיבה שמימית עצרה האתון, לא היה לו להכותה, שהרי אין הדבר תלוי בה, והרי זה כמו שעצרה מחמת כובד המשא.

וביאור זה מוכרח בדעת הס"ח, שהרי לקמיה (ס' תרס"ו) כתב הוא עצמו כדברי הרמב"ם ומדרש הגדול, **וז"ל** כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו נענש, ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה כגון שמשים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת ואינה יכולה ללכת ומכה אותה, עתיד ליתן את הדין, שהרי צער בעלי חיים כתיב בענין בלעם למה הכית את אתונך. **וכתב** כי אכן נענש בלעם עליה, וכנגד שאמר לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך, לכן נהרג בחרב. (ועי' בנחל קדומים להחיד"א פר' בלק שם בשם רבינו אפרים, ומדבריו נראה דבס"ח שלפניו לא נזכר ענין צעב"ח דאורייתא, ע"ש).

ולכאורה קשה, דמבואר מדבריו כי דוקא כאשר מכביד עליה במשאו, ומחמת כך אינה יכולה ללכת, אז עובר אם מכה אותה. והיינו טעמא, שהכאה זו אינה לצורך האדם, שהרי זה שמוש לפי כוחה (ובזה יכונו דבריו גם לדעת הר"ן שבת קכח, ב, דכל מה שלצורך האדם אין בו צעב"ח). ומשמע דאם הבהמה עוצרת בלא סיבה, יכול להכותה, כדי לזרזה שתלך. וא"כ מה מוכיח מבלעם, שהרי שם לא הכביד עליה במשאו, וא"כ לא היה לה לעמוד, וממילא יכול להכותה כדי לזרזה. **אלא על כרחך כאמור לעיל**, דכאן היה לו להבין שאינה עוצרת מרצונה וממילא אין לו להכותה.

אגב הדברים, בגליון שם כתבנו במאמר 'מקור חדש ממדרשי חכמי תימן לדין צעב"ח', שדרשת חז"ל זו נשתמרה כלשונה במדרש הגדול, אמר רבי יוחנן וכו'. **ונשאלתי** הלא בעל מדרש הגדול חי אחרי רבינו הרמב"ם, וא"כ שמה אין כאן מקור אלא העתקה מדברי הרמב"ם. [כפי שפעמים רבות מביא המדה"ג מהרמב"ם]. מ"מ כאן הלא הביא את שם בעל המימרא 'רבי יוחנן, ואם לא שהיה לפניו דרשה זו מחז"ל, שם בעל המאמר מנין לו. וא"כ ברור שכאן נשתמר במקור שממנו לקח הרמב"ם את דבריו.

הרב אביחי שרעבי

נושאי הגליונות הבאים אי"ה

**נצבים [ר"ה] - תקיעת שופר
וילך - מצות הקהל
סוכות - סוכה בהלכה ובאגדה**

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא
בדוא"ל: a740700@gmail.com עד יום שלישי בלילה

**תרומות לעומקא דפרשה
בנדרים פלוס - עומקא דפרשה**

03-76-30-585 שלוחה 74 [ע"ד]